త్రిశూలము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

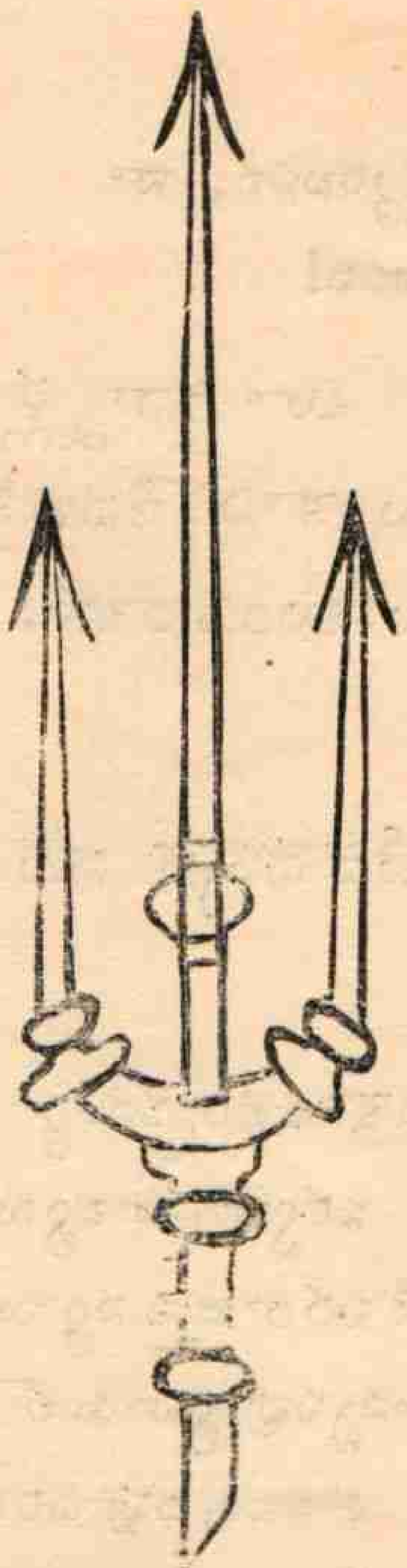

★

పంచమాంకము.

[ప్రవేశము:— బెజ్జదేవుఁడు, ఇతర మంత్రులు.]

బెజ్జ:—అమాత్యులారా! జగదేవుఁడు యుద్ధములోఁ బరాజితుఁడై తిరిగి వచ్చుచున్నాఁడు.

౧. మంత్రి:—జగదేవుఁడా? పరాజితుఁ డగుటయా?

౨. మంత్రి:—రాజు తనయాశ లన్నియు జగదేవుని విజయముపైఁ బెట్టుకొని యుండెనే, ఈవార్త రాజుగారికిఁ దెలిపిరా?

బెజ్జ:—ఈ వార్త రాజుగారి కెట్లు తెలుపవలయునా యనియే తమ్మందఱను బిలిపించితిని. జగదేవుఁడు వచ్చువఱ కీవార్త దాఁచి యుంచుదమా? రాజునకుఁ దెలియఁజేయుదమా? దాఁచియుంచినచో రాజు జగదేవుని మీఁదఁ బడును. ఇప్పుడే తెలియఁజేసినచో రాజకోపము మనమీఁదఁ గొంత పోవచ్చును.

౧. మంత్రి:—బెజ్జదేవా! ఎవరిమీఁదఁ బోయినను బిజ్జలదేవున కిది గొప్పదెబ్బ. ఆయన నిర్మింపఁదలఁచుకొన్న కాలచుర్య సామ్రాజ్య మహాసౌధమునకు మొదటి సోపానమే యిట్లు విఱిగిపోయినచో నాయనకోపమును మనము పట్టలేము. మహామాత్యునకుఁ గబురంపి వారి యుద్దేశానుసారముగాఁ గార్యము నెఱపవలయును.

బెజ్జ:—నేను వారికిని గబురంపితిని. వారు నిప్పుడే దయచేయుదురు.

౧. మంత్రి:—నాల్గుదినముల క్రిందటి వఱకును గెలుపాసతోడి యుత్తరములు వచ్చుచున్నవే. ఇంతలోఁ బరిస్థితులు తారుమా రెట్లయినవి?

బెజ్జ:—చిట్టచివర కేమైనదో తెలియదు గాని, కడచిన మూఁడు నాల్గునాళ్లలో శత్రు విజృంభణ మెక్కువగా నున్నదనియే లేఖలు వచ్చినవి. కోట ముట్టడివేసిన మనసైన్యము నర్ధరాత్రమునందు హఠాత్తుగా శత్రుసైన్యములు మీఁదఁబడి నురుమాడుచు వచ్చిరని మూన్నాళ్ల క్రిందవచ్చిన లేఖలో నున్నది.

౨. మంత్రి:—బెజ్జదేవా! నాల్గు మాసముల క్రింద మాయింటి కొక పరదేశివిప్రుఁ డతిథిగా వచ్చెను. ఆయన వేదవేదాంగ పారంగతుఁడు. జ్యోతిశ్శాస్త్రమందు ఖని. ప్రసంగ వశమున హనుమ కొండమీఁద మనరాజు దండెత్తఁజూచుట నేను జెప్పితిని. మనరాజు గెలుపోటములు చెప్పు మంటిని. ఆయనయొద్ద మనదేశములోని సర్వభూపాలుర జాతకములు నున్నవి. ఆయన నాఁడే చెప్పినాఁడు మనము గెలువ మని. ఆ బ్రాహ్మణుని యొద్ద కాకతిప్రోలుని జాతకము కూడఁ గలదు. ప్రోలుఁడు గతించులోపుగాఁ బెద్ద యాంధ్రసామ్రాజ్యము నిర్మించి పోవునంత యుత్కృష్టజాతకమఁట.

బెజ్జ:—అమాత్యా! అట్లే కనిపించుచున్నది. జగదేవు నోడించిన ప్రోలుని రాజనీతియుఁ బరాక్రమమును సామాన్యములైనవి కానేరవు.

౧. మంత్రి:—జగదేవుఁ డిది యొకపెద్ద పరాభవముగాఁ బరిగణించునేమో!

౨. మంత్రి:—జగదేవుఁ డెంత పరాక్రమశాలియో యంత భగవద్భక్తి పరాయణుఁడు. ఆయన కొంత నొచ్చుకొనునేమో కాని దీనివలన మతి చెడి పోఁడు.

బెజ్జ:—అవును. మంచి పరిపక్వమైనమనస్సు కల వాఁడు. అదుగో మహామాత్యులు వచ్చుచున్నారు.

(అంతట బసవేశ్వరుఁడు ప్రవేశించును. అందఱును లేచి నిలుచుందురు.)

బస:—అమాత్యులారా! నమస్కారము. దయచేసి యాసీనులు గండు. బెజ్జదేవా! జగదేవునియొద్ద నుండి యేమైన వార్త వచ్చెనా?

బెజ్జ:—ఆర్యా! వచ్చినది. జగదేవుఁడు యుద్ధమున నోడిపోయి సైన్యమును నష్టపడి కొలఁదిసైన్యముతోఁ దిరిగి వచ్చుచున్నాఁడు.

బస:—శివునియాజ్ఞ లేదు.

బెజ్జ:—మహారాజు మీ యాశీర్వాద బలము మీఁద రత్నప్రాసాదములు నిర్మించుకొనుచున్నాఁడు.

బస:—ఈ వార్త మహారాజునకుఁ దెలిసినదా?

బెజ్జ:—ఎట్లు తెలియఁజేయ వలయునో తెలియకయే మహామాత్యులకుఁ గబురంపితిమి.

బస:—బెజ్జదేవా! మీరును నేనునుబోయి చెప్పుదము రండు.

(పరిక్రమింపఁగాఁ దక్కినమంత్రులు నిష్క్రమింతురు. అంతట బిజ్జలుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—బసవా!

నాయింట శివనంది నాట్యమాడినదయ్యా కాలిమువ్వలు ఘలంఘలలుపుట్ట
నాముంగిటను శివనంది యాడినదయ్యా కొమ్ముగంటలు నినాదమ్ముసేయ
వృషభేంద్రరాజు నావీట వచ్చెఁగదయ్యా తళుకుబంగరుజీను వెలుఁగుజిమ్మ
తొలివెద్దు మొగసాల నిలచినదయ్యా నారాజసౌధము శివుతేజు మించ

నాగృహమ్ము ప్రమథసౌధా శిబస యయ్యొ
నాదుతనువు భక్తనాథులకును
గానుకయ్యె నయ్య కమ్మనిబసవ, నా
చిట్టిబసవ, నాదుపొట్టిబసవ!

బస:—మహారాజా! మీ రిన్నాళ్లకు శివభక్తులైనందుకు నాకు సంతోసమే కాని శివభక్తులకు లోభక్రోధమాత్సర్యాదిదుర్గుణము లుండరాదు. అన్నింటిలో లోభము మఱియుఁ జెడ్డది.

బిజ్జ:—బసవా! నీ వేదిచెప్పిన నది యనుష్ఠింతును. నేను సిలెంకనయ్యా!

బసవనికనుసన్న పారాడినంతనే కనకాచలేంద్రమ్ము కదలివచ్చు
బసవఁడు కనుగీటు పాటించినంతనే సర్వసామ్రాజ్యమ్ము సాగుదెంచు
బసవఁడు పెదవింత కొసరుంచినంతనే పరరాజసైన్యముల్ పాఱుదెంచు
బసవనిచేకత్తి మిసలాడినంతనే పెఱనృపవ్యూహముల్ బీటువాఱు
బసవనికృపాపిశేషసంభారమునకుఁ బాలసంద్రపుఁదరఁగలు వట్టిపోవు
శివునియెదలోనఁ గనువాయ చిట్టిబసివి, నాగృహమునందు మంత్రియై
[నాట్యమాడె.

బెజ్జ:— మహారాజా! జగదేవ దండనాయకుని యొద్దనుండి వార్త వచ్చినది.

బిజ్జ:— అతఁడు తిరిగి వచ్చుచున్నాఁడా?

బెజ్జ:— చిత్తము. మహాప్రభూ! తిరిగి వచ్చుచున్నాఁడు.

బిజ్జ:— అట్లనా ?

చ. బసవనిప్రీతిగాఁ బురము నాటికలెల్లెడ వీథులెల్లెడన్
కసవులు చిమ్మి నీర్చిలికి గందము లల్కి విచిత్రచిత్రభా
మసృణపురంగవల్లికలు మాలలు తీర్చి యలంకరింపుఁడీ
విస్ఫుమర భేరిభాంకృతుల విన్నుమమన్ను నొకండుచేయుఁడీ.

బెజ్జదేవా! మనమందఱమును మూలబలముతో జగదేవదండనాథు నెదురుకొని తీసుకొనివత్తము.

బెజ్జ:— త్రిభువనమల్లా! జగదేవదండనాయకుఁ డొక్కఁడే వచ్చుచున్నాఁడు.

బిజ్జ:— ఒక్కడే వచ్చుటయేల? సైన్యము త్రిపురాంతకునిఁ గొనిరమ్మని శుభవార్త మనకుఁ దెలుపుట కొక్కఁడే వచ్చుచుండెనా? ఔనౌను. జగదేవుఁ డెంతపరాక్రమశాలియో యంత సత్పురుషుఁడు.

రిపులకంఠము కత్తిరించినకత్తితోఁ గలఁగు బీదలబాధ తొలఁగఁజెట్టు
భూభారమెంతయు మోచినచేతితో నాశ్రితాళికి నభయంబొసంగ
సమరధూర్వహతాప్రశస్తమా మేనితో నభవునిముందుసాష్టాంగమొందు
పరభీకరారుణప్రౌఢనేత్రములతో దీనులపై మంచు తేనె జిలుకు

నతనికైన ప్రతీక్ష నాయాత్మయందు
నాఁడు నేఁ డెఱిఁగిన దండనాథుఁ డవుట
బలమునకు మున్ను మున్నుగా వచ్చుచుండె
మచ్ఛవశ చేయనుగ గెల్పుమనవుఁ గురియ.

బస:— మహాప్రభూ! జగదేవుఁ డోడిపోయి వచ్చుచున్నాఁడు.

బిజ్జ:— జగదేవుఁ డోడిపోయెనా? బసవా! నీ భక్తునితో నీవు పరాచకమాడవచ్చునా? జగదేవుఁ డోడిపోవుట యేమిటి?

అసలు జగదేవుహస్తమ్మె యధికకోప
భుగభుగాయితవిషవమద్భుజగరాజు
బసవదేవు నాశిరోవ్యధపటిమ యొకటి
యేకజిహ్వమ్మును సహస్రధాకరించు.

బస:— మహాప్రభూ! జగదేవుఁడు నిజముగానే యోడిపోయెను.

బిజ్జ:— మహారాజా! ఇదిగో జగదేవుఁడు పంపించిన యుత్తరము.

బిజ్జ:— మీరు నిజముగానే జగదేవుఁ డోడిపోయె ననుచున్నారా?

బస:— చిత్తము. శివానుజ్ఞలేక యెవరు గెలువఁగలరు? జగదేవుఁ డోడిపోవుటయే నిజము.

బిజ్జ:— బసవా!

బస:— మనుష్యుఁ డొకకార్యము చేయును. దైవ మన్యథా తలఁచును.

బిజ్జ:— దైవము నీరూపమున మాయింటిలో నున్నాఁ డనుకొంటిని.

బస:— నేను దైవమును గాను. శివునిభక్తులకు దాసుఁడను; వారి యుచ్ఛిష్ట మారగించుచుఁ బొట్టపోసికొనుచున్న యొకయల్పజీవిని.

బిజ్జ:— బసవా! నన్ను నమ్మించి గొంతుకోయుచుంటివి.

మడివాలుమాచయ్యమాత్రమ్మసేయవే శత్రుసైన్యములాకసమున నిల్ప
మాదిగశివనాగుమయ్యంత సేయవే చితితకృపాక్షీరవృష్టిఁ గురియ
అల్ల జంగమసంగమయ్యంత సేయవే యడిగినపాజీషా కంత నిలువ
ఆగొల్లకళియంబయంతయుఁ జేయవే నేలజాఱుకు కాలునిల్పఁ ద్రొక్క
నీమహత్తులు చూపలేదా మహేశ!
భక్తజనపారిజాతంబ! బసవలింగ
వందితార్తజనాశ్రయ! బసవలింగ!
భక్తిసేవకకృతసంగ! బసవలింగ!

బస:— మహాప్రభూ! అట్టిచిన్నిచిన్ని పనులు భక్తిపారవశ్యముచేతఁ జేయునవి. భగవంతుఁ డనుగ్రహించుటచేత నేను జేసిన ట్లగుపించుచున్నవి. ఈ మహాసృష్టిప్రయాణములో నేసామ్రాజ్యము నిలుచునో, యేసైన్యమోడునో, యేసముద్రము పొంగునో, యవి పరమశివుని యధీనమునందలి విషయములు.

బిజ్జ:— అమాత్యా! అబద్ధము లాడకుము. నన్ను నమ్మించి నమ్మించి వీరశైవమార్గమునకుఁ ద్రిప్పితివి. నీవమాత్యుఁడవైనంతనే నేల యొడ్డఁగెడవై నావైపునకు వంగిన దనుకొంటిని. బసవా! స్వామిద్రోహము చేయకుము; రాజద్రోహ మెవ్వరికిని మంచిది కాదు.

బస:— నేను రాజద్రోహము చేయుట లేదు. దండు నే నడుపుకొని పోలేదు. దండు నడపినది జగదేవ దండనాయకుఁడు.

బిజ్జ:— నేను రాజ్యవ్యవహారము, యుద్ధనీతివిశారదత్వమును గూర్చి ప్రసంగించుటలేదు. నీవు భక్తుల ముఖమున బహుమహత్తులు ప్రకటించితివి. ఆమహత్తు ప్రకటించి నాయుద్ధములు గెలిపింపుమంటిని. నారాజ్యము విస్తరింపఁజేయు మంటిని.

బస:— భక్తికిని రాజ్యనీతికిని సంబంధములేదు. భక్తి శమదమాదిగుణసంపత్తితోడిది; అంతరింద్రియదోషనిష్కాసనముతోడిది. రాజనీతి లోభమదమాత్సర్యములతోడిది; ఆత్మజ్ఞానదూరమైనది.

బిజ్జ:— బసవా! అట్లయినచో మడివాలు మాచయ్య తనమోయువస్త్రముల నితరులఁ దాఁకనీయ ననుట, తాఁకినవారిని జంపుట యాంతరదోషనిష్కాసనవిషయమా? మదమాత్సర్యవిషయమా?

బస:— మహారాజా! శివుఁడు ప్రమాణముగాఁ జెప్పుచున్నాను. నీయుద్ధములు గెలిపించుటయందు, నీరాజ్యము విస్తరింపఁజేయుటయందు నారాజనీతికి మించి నాయొద్ద శక్తిలేదు. శత్రువులను బహుభంగుల నీతివాగురలఁ జిక్కించి పరస్పరద్వేషములు పెంచి నాశక్తివంచన లేకుండ నీరాజ్యమును విస్తరింపఁజేసెదను.

బిజ్జ:—బసవా! రాజనీతి నీవొక్కఁడవే యెఱుఁగవు. జగదేవ బెజ్జదేవులు నెఱుఁగుదురు. ఇతర మంత్రులు నెఱుఁగుదురు. వట్టి రాజనీతియే యైనచో బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే మంత్రి కానక్కఱలేదు. బిజ్జలుఁడు స్వతంత్రముగా వ్యవహరించుకొనఁగలఁడు.

బస:— బలదేవదండ నాయకుఁడు వట్టి రాజనీతివేత్తయే.

బిజ్జ:—బసవా! ఈ పొడుపుమాటలు నాకును దెలియును. బలదేవునివంటివాఁడు కావలసి కాదు, నేను బసవేశ్వరున కమాత్యపదవి యిచ్చినది. అయినను బలదేవుఁ డమాత్యుఁడుగా నున్నపుడు జగదేవుఁ డే యుద్ధములోనను బరాజితుఁడై తిరిగి రాలేదు.

బస:—ప్రభువులు నావలన దోషము చూపించి నిందింపవలయును.

బిజ్జ:—నీవలన నొక్క దోష మేమి? అన్నియు దోషములే. మిండజంగముల నూరు పట్టించి బొక్కసము కొల్లవెట్టుచుంటివి. మాలమాదిగలతోఁ గలసి తినుచుఁ దిరుగుచు వర్ణాశ్రమాచారధర్మములు పాడు చేయుచుంటివి. శివభక్తు లని ప్రతిచాకలివానికి మంగలివానికి నీ రాజుచేత సాష్టాంగములు చేయించుచుంటివి. కాలు జాఱు గొల్లవాండ్రను బట్టుకొనుమోయి బసవా! నీరాజుసైన్యము యుద్ధమునం దోడినపు డక్కఱకు రాకుము.

బస:—మహారాజా! తమరు కోపగ్రస్తులై యున్నారు.

(అంత జగదేవ దండనాథుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—భో భో హనుమకొండ దుర్గవప్రకుద్దాలన చాతురీబాహుదండ మండనాయమాన! కాకతి ప్రోల కంఠరక్తధారా పరిరమ్య కరాసి లలిత బసవేశ్వర పాదనీరజ ధారాయమాన హృదయాంబుజాత! బెజ్జదేవా! ఆరత్నహార మిటుతెమ్ము. భేరీ భాంకారములు మ్రోఁగింపుఁడనుము. విజయాభిరాముఁడైన జగదేవదండ నాయకునకుఁ బుష్పాంజలి చల్లుము. జగదేవ దండనాథా! మీగెలుపునకు మీరాజు మిక్కిలి సంతోషించినాఁడు. మీ సేవలకు సంతోషించి రాజలాంఛనమైన యీఖడ్గము మీకు బహుమానముగా నర్పించుచున్నాఁడు.

(ధిక్కారముతో నొసఁగఁబోవును.)

జగదేవుఁడు:— (సాష్టాంగపడి) మహాప్రభూ! క్షమింపవలయును.

బిజ్జ:—బెజ్జదేవా! జగదేవుఁడు గెలువలేదా యేమి? ఖడ్గమును బహుమానముగా స్వీకరింపఁడేమి? కాకతి ప్రోలునకు జగదేవుఁ డేల యోడవలయును? ప్రోలుఁడు జగదేవునకంటె వయసునఁ జిన్నవాఁడే. హనుమకొండదుర్గము చిన్నదే. చాళుక్యుల ప్రతిభ పెద్దదే. కాలచుర్యులు గొడ్డుపోలేదే! ఓహో! బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదబలము కాఁబోలును.

బస:—ప్రభూ! మీరెంతవరకు నన్నే యెత్తిపొడుచుచున్నారు. మఱల సైన్యములు సమకూర్చి హనుమకొండపై దాడి స్వయముగాఁ బోయెదను.

బిజ్జ:—బసవా! అట్లు చేయవలదు వలదు. నీవు వెడలిపోయినచో నీయూరి మిండజంగములకు దిక్కెవ్వరు? కటకములోని చాకలులు, మంగలులు, మాలలు, మాదిగలు పవిత్రు లెట్లగుదురు? చాకలివాండ్రు పరదేశివిప్రులను జంపవలదా? మాలవాండ్రు బ్రాహ్మణులకన్న నుత్తములు కావలదా?

జగ:—(లేచి), మహాప్రభూ! దోష మంతయు నాది. మీరు బసవేశ్వరుని నిందింపవలదు. హనుమకొండదుర్గము మనమనుకొన్నంత బలహీనముగా లేదు. ఆంధ్రసైనికులు దుర్గములోపలనుండియే కాక దూరపు రక్షకస్థానములనుండికూడ వచ్చి మనసైన్యములకు రెండుదెసల యుద్ధ మిచ్చినారు. ఆదేశము తృణకాష్ఠజలసమృద్ధి కలిగియున్నది. పదియేండ్లముట్టడికి నిలువఁగలిగిన సంభారము లాకోటలో నున్నవి. దేశప్రజలు క్రమక్రమముగా జైనమతము వదలి సనాతనమత మవలంబించుచు క్రొత్తయావేశములో నున్నారు. ఆంధ్రసామ్రాజ్యవాంఛ యచ్చటి చీమలకుఁగూడఁ బట్టినది. వారిని మనుష్యుఁడు కాదుగదా, యిప్పుడు శివుఁడువచ్చినను గెలువలేఁడు.

బిజ్జ:—నిజము, జగదేవా! నిజము. శివుఁడువచ్చి యేమిచేయఁగలఁడు? అవును జగదేవుఁడే చేయలేనప్పుడు శివుఁ డేమిచేయును? శివుఁడు చేయలేఁడు. శివభక్తులు చేయలేరు.

బస:—మహారాజా! నేఁటినుండి నేనువట్టియమాత్యుఁడనే, శివభక్తుఁడను గాను.

బిజ్జ:—బసవా! నీశివుఁడు దేవుఁడు కాదు. వాని భక్తు లందఱు వట్టిదొంగలు.

బస:—బిజ్జలా! ఏమంటివి! శివుని నీవు వేయి తిట్టుము. శివభక్తులు దొంగలా! హరహరమహాదేవ! శంభో! శంకర! ఇప్పుడే ప్రళయము చేసెదను. (కత్తి దూసి) బిజ్జలా! యేమంటివి? నీనాలుక కోసెదను. ఓరీ శివద్రోహీ! నీతల నేను నఱకుదునా. నీవు నారాజువైపోతివే. బడగరబ్రహ్మయ్యయో, మడవాలుమాచయ్యయో యున్నచో నీరాజ్యము నిర్ధూమధామము చేసెదరు. బిజ్జలా! నీకు రోజులు సమీపించినవి.

కాలాంతోజ్జ్వల కాలభైరవ బలాత్కారోద్ధహుంకారగ
ర్వాలీఢప్రతిభాప్రకంపిత సమస్తాజాండ నిర్భేదనో
ద్వేల ప్రాభవరుద్రతాండవ మహావేశక్రియానిర్దహ
ద్గోళంబై చన సృష్టియంతయును వ్రేతుఁగా జండహస్తంబునన్.

శివభక్తులు దొంగలన్న నీయపరాధము సైరింపరాదు. పృథ్వియెల్ల నీరాజ్యముచేసి శివభక్తాపరాధముచేసిన నాలుకగల నీముండముతో శివునకు నీరాజన మెత్తెదను.

సర్వగోళసంఘట్టనపటుసమయకాలతాండవభీకరశివ
గర్వమత్తభూపాలకతనుఖండఖండదారణపటుశివ.
రుద్రరుద్ర శంభో శివశివక్షుద్రమనుజసంహార శివశివ
రుద్రకాలభైరవాగ్రేసర రూపరహిత నామరహిత-శంభో-శివశివ.

(కత్తి యెత్తును.)

జగదేవుఁడు:— [కత్తిపట్టుకొని] బసవేశ్వరా! రాజును జంపెదవా? ముందు నన్నుఁజంపి తరువాత రాజును జంపుము. యుద్ధమునందు మన మోడిపోతిమని భూపాలునకుఁ గోపమువచ్చుట న్యాయముకదా! రాజనీతిపారంగతుఁడవే! భూపాలునియం దుత్సాహశక్తి యెట్లుండును? త్రిభువన మల్ల బల్లహబిజ్జలుని యీయుత్సాహశక్తియేకదా మనరాజ్యమును సంరక్షించుచున్నది. బిజ్జలుఁడెవఁడో యల్పనృపాలుఁ డనుకొంటివా? సార్వభౌముని మహాగుణములు కలవాఁడు.

బిజ్జ:— బసవేశ్వరా! ఆకత్తి బల్లహునిమీఁదికి వ్రాలకముందుఁ బన్నిద్దఱమాత్యులపైఁ బన్నిద్దఱుదండనాథులపై వ్రాలవలయును. బసవా! నీవు మహామతిమంతుఁడ వనుకొంటిని. చివరి కిట్లా చేయుదువు?

జగ:—బసవా! నీకుఁగోప మెక్కించుటకు, నీకుత్సాహము కల్గుటకు నీవు నందియవతార మగుటవలన నీప్రసాదము మాయందుఁ గలుగుటకు రాజుచేసినప్రయత్నమును నీవన్యథాకరించితివి.

బిజ్జ:— బసవా! మానము వహించెదవేల? శివము దిగలేదా? రాజును చూడుము. మందహాసవదనారవిందుఁడై యెట్లు గూర్చుండెనో! బిజ్జలుఁడు కత్తిదూసినచో నీవును నీశివభక్తులును నిలువగలరా? కోపముకొలంది కత్తి నెత్తితివిగాని నిజముగా నాకత్తి వ్రాలినచో బిజ్జలుని ఖడ్గనైపుణ్యముముందు నీకత్తి తునుకలుతునుక లగునుగదా! మహారాజు కత్తిచివర నీకత్తిపిడిలో దూరినీయ అచేయి రక్తప్రవాహమై యుండును.

బస:— మహారాజా! ఈకత్తి నీపాదసన్నిధానమునం దుంచిపోవుచున్నాను.

(పోఁబోవును.)

బిజ్జ:— బసవా! నీవు రాజద్రోహము చేసితివి. నిన్ను మహామాత్యపదవినుండి తొలగించితిని.

జగ:— మహారాజా!

బిజ్జ:—ఇప్పు డెవ్వరును మాటాడరాదు. బసవా! నీకు గడియసేపు కదలకుండ నిలుచుండుశిక్ష వేసితిమి. నీవు నిలుచున్నచోటినుండి కదలరాదు, మాటాడరాదు.

(బసవఁడు తలవంచుకొని నిలుచుండును.)

బిజ్జ:—జగదేవా! నీవు తీసికొనిపోయిన సైన్యమంతయు నేమైనది.

జగ:—ఇఱువదివేల సైన్యములోఁ బదివేలసైన్యము శత్రువులచేఁత నాశనమందినది. ఐదువేలు చెల్లాచెదరైనది. తక్కినభాగము కొందఱు గాయపడి, కొందఱుత్సాహముచెడి, మఱలి వచ్చుచున్నది.

బిజ్జ:— చనిపోయినవారిని మడివాలు మాచయ్యకుఁ జూపింపుము. అతఁడు బ్రదికించును. గాయపడినవారిని శివనాగుమయ్య కర్పింపుము. అతఁడు పాలుపోసి బ్రదికించును.

బిజ్జ:—మహాప్రభూ! బసవనిమన స్సిదివఱకే చివుక్కుమన్నది. ఇంకను దానిని గాయపఱచెదరు.

బిజ్జ:—ఒక రాజబంధితుని మాట నాముందుఁ జెప్పకుము. జగదేవా! మరల సైన్యసన్నాహము చేసి

హనుమకొండమీదికిఁ బోదువా? చెదరిపోయిన సైన్యమును మఱల వెదకించి తెప్పింపుము. మఱలఁ గొన్ని మాసములు విశ్రాంతి తీసికొనుము. ఎన్నఁడు నపజయ మెఱుఁగని దండనాథుఁడవు నీ విట్లగుటలో నాకుఁ గోపము వచ్చినదా? నేను మన మోడిపోయినందులకుఁ జింతించుట లేదు. ఫలములేక పదివేలమంది సైనికులను గోలుపోయినందులకు విచారించుచున్నాను. బెజ్జదేవా! ప్రజాపాలన మంత్రితోఁ జెప్పుము: వారి కుటుంబములకు జీవనాధారములు చూడుమనుము. గడియనైనసదా?

జగ:—చిత్తము మహాప్రభూ!

బిజ్జ:—(ఆసనమునుండి లేచి బసవనికత్తి దీసికొని బసవనితో) బసవా! నీ వొకసారి రాజదండితుడవఁట. అయినను నీ సద్గుణములు నీ రాజనీతి వేత్తృత్వము మాకునచ్చినవి. నిన్ను మా సామ్రాజ్యమునకు మహామాత్యునిగా నేర్పఱచుచున్నాను. బసవేశ్వరా! నీ వీయమాత్యఖడ్గము స్వీకరించి మాకు మంత్రివై యుండుము.

సకలసామ్రాజ్యప్రాజ్యశ్రీకిల్ల ప్రకటింపగా నీవు పతి వట్లుగాక
నాయర్థమునకు ప్రాణములకు బలివివేయుమునేల నీనే నేను బసవ!
నిన్ను నమ్మితిని.

బస:—మహారాజా! నీ యమాత్యపదవికి నేననర్హుడను.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నీ వొక్కఁడవే యర్హుఁడవు. బలదేవదండనాయకుఁడే నీవు. నీవే బలదేవదండనాయకుఁడు. నాయెడల నేమైనఁ దప్పులున్నచో క్షమించి నాయమాత్యపదవీస్వీకారము చేయుము.

బస:—(మోకరించి) మహారాజా! నీనీతిముందు నానీతియెంత? నీపరాక్రమముముందు నాపరాక్రమ మెంత? నీశివభక్తిముందు నాశివభక్తియెంత? ప్రభూ! నారాజును, నాపాలకుని, నాప్రభువును వధింపఁబోయిన నాపాతకమునకు నాశిరస్సు ఖండించుటమాని నాకు మఱల నమాత్యఖడ్గమిచ్చుచున్న నీదయ యెన్నిసముద్రముల లోతో నాకుఁ దెలియదు. ఇట్టి నీగుండెలోని యౌదార్య మెన్నిపర్వతములయెత్తో తెలియలేదు. ఇట్టి నీ శివభక్తి యెన్నియాకాశములు పట్టునో తెలియదు. తప్పుచేసితిని. నన్ను రక్షింపుము.

బిజ్జ:—జగదేవా! సామాన్యమానవులయందు దోషములుండునుగాని పరమమాహేశ్వరుఁడైన బసవేశ్వరునియందు దోషములుండునా? ఇంక మీరందఱుఁ బొండు. మే మంతఃప్రాసాదమునకుఁ బోదుము.

(మంత్రులు నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ:—రాజనీతికి శివభక్తికి సంబంధము లేదా? బసవేశ్వరుఁడు నన్ను ద్రోహము చేయఁడు కాని నేడు చేసినపని భవిష్యల్లాభకారి కాకపోదు. నిజమునకు శివభక్తి యాంతరదోషనిష్కాసనహేతుమాత్రమే.

(నీల ప్రవేశించును.)

నీల:—

రజతాచలశిఖరమ్మున ప్రాణేశుడు హర్షించెన్
నిజభ్రూమధ్యంబందున నిలిపెన్ దనచూపెల్లన్
బసవేంద్రుఁడు తలవంచుక పరమోగ్రవతే మూసెన్
బుసకొట్టుటలనుమాని భుజగేంద్రుడు శయనించెన్ -రజతా.
తలలోపల నాకాంబువు తరఁగలలలు లేకుండెన్
తొలిచందురుబిలువంకయు దొణకక బెణకకయుండెన్ -రజతా.
విఘ్నేశుఁడు తొండమ్మును నిరియించుక తలవంచెన్
నిఘ్నంబయి జగమెల్లను నీరవపద్ధతి పొందెన్ -రజతా.

బిజ్జ:—నీలా! ఆనాడు రత్నము లేరితినంటివే, అవి యేమిచేసితివి?

నీల:—ఎన్నిసార్లు చెప్పాలి?

బిజ్జ:—ఇదివఱకు నాతోఁ జెప్పలేదే.

నీల:—అన్నా! నీవా! జగదేవుఁడు తిరిగివచ్చాట్టగా! మనవాళ్లు ఓడారుకదూ!

బిజ్జ:—నీకెట్లు తెలియును?

నీల:—జగదేవుఁ డోడిపోవటం నేనుచూశాను.

బిజ్జ:—ఎక్కడ జూచితివి.

నీల:—ఆవాగుమడుగున జగదేవుఁ డోడిపోయాడు. అమ్మఅప్పుడే స్నానం చేయఁ బోయింది. జగదేవుఁ డాసమయంలో తెలివితక్కువగా సైన్యా లక్కడ నిలబెట్టాడు. అవతలవాళ్లసైన్యం దూరంగా వుంది. అమ్మ స్నానంచేసేటప్పుడు తనపౌజును దగ్గరగా నిలబెట్టాఁడని అమ్మకి కోపంవచ్చింది.

బిజ్జ:—అమ్మకు అవతలవాళ్లు ఇష్టంవాళ్లా?

నీల:—వాళ్లమ్మనే పూజిస్తారు. నాకు శివుడంటేనే యిష్టం. అమ్మకి నేనంటే యిష్టం లేకపోలేదు.

బిజ్జ:—అమ్మ యెట్లుండును?

నీల:—అమ్మా! అమ్మ.

కన్నులనితళుకుల గరుడాలపచ్చ చిమ్మినవెలుగుల చెందిరమచ్చ
తనికివన్నెలందపు కాయపసపుతనపె ఎమెఱుగనిగునుకారునిసుబు
నిట్టగాబోడిచిన నెఱిపాలపల్లి దట్టంపు నావు లందపుబొండుమల్లి

బిజ్జ:—నీలా! రత్నములతో నేమిచేసితివి.

నీల:—చెప్పితినిగదా, అమ్మపైట కంచుగాగుట్టితి నని!

బిజ్జ:—నీలా! నీవెవ్వరు?

నీల:—నా పేరు నీలలోచన.

బిజ్జ:—నీ వేలోకపుదానవు?

నీల:—(నవ్వి) నీవేలోకపువాడివో నేనూ ఆలోకముదాన్నే.

బిజ్జ:—నేను భూలోకపువాడను.

నీల:—అన్నా! నాకుమొన్న పట్టుచీర తెప్పిస్తానంటివిగదా! ఏదీ!

బిజ్జ:—మీ అమ్మ నడుగుము.

నీల:—అమ్మా! అమ్మ. అమ్మపోయిందిగా!

బిజ్జ:—ఇందాకటినుండి చెప్పుచున్న అమ్మ.

నీల:—అన్నా! అమ్మవూ నీవే, నాన్నవూ నీవే. నాకు తెస్తానన్నపట్టుచీర తెచ్చిపెట్టాలి.

బిజ్జ:— పోపో! జగదేవుడు ఓడిపోయినాడు. ఇప్పుడు డబ్బులేదు, గిబ్బులేదు.

నీల:—(చిన్నపుచ్చుకొని) నువ్వేయిట్లాఅంటే నే నెవరితో చెప్పను.

(పోవును)

పొంచిపొంచీ యమ్మతో దోబూచులాడావా?
మంచీమంచీయమ్మ నవ్వులు మరులుకొన్నావా?
నీలా! మరులుకొన్నావా?

గిలికిగిలికీ యమ్మకూ గిలిగింత పెట్టావా?
తళుకుతళుకులూ చిన్ని నవ్వులు తల్లి చిలికిందా.
నీలా! తల్లిచిలికిందా?

కులికికులికి పైటరతనాల్ కూర్చిపెట్టావా?
నిలచినిలచీ యమ్మ మాచీ నీటుపోయిందా?
నీలా! నీటుపోయిందా?

వదలివదలీ వచ్చి యమ్మను వాచిపోయావా?
ప్రిదిలిప్రిదిలీ నీడుసుండె బీటువారిందా!
నీలా! బీటువారిందా?

బిజ్జ:—నీలా, చీర తెప్పింతునమ్మా-

[తెర]

షష్ఠాంకము.

[ప్రవేశము: బోయలు. శైవులు:]

౧. బోయ:—అనాదినుండీ శివప్రసాదం మాకు వస్తోంది. ఇవ్వాళ మీరు మాకివ్వ మనడం అన్యాయం. ఇవ్వకపోతే బలవంతంగా తీసుకుంటాం.

౨. బోయ:— సంప్రదాయసిద్ధంగా మాకు వస్తోంటే యివ్వాళ మాకెట్లా యివ్వకుండా ఉంటారు?

౩. బోయ:—సంప్రదాయాన్ని పాలిస్తాడు రాజు. దేశమరాజకంగా లేదు. మా కానువాయితగా వచ్చే శివప్రసాదం యివ్వనంటానికి మీరేమి దొరలా?

౧. శైవుడు:—ఓరీ బోయలారా! మీకు శివప్రసాదం రాదురా! గొల్లవాళ్లు శివప్రసాదం ముట్టుకోగూడదు.

౨. శై:—భవులెవ్వళ్లకీ శివప్రసాదం యివ్వము. శివప్రసాదం మైలపడిపోతుంది.

౧. బోయ:—అయ్యా! దేముణ్ణి మోసేందుకు మేమున్నూ ప్రసాదా లారగించేందుకు మీరూనా? గుజ్జిం గుడ్డిదైనా దాణాకి లోపంలేదని, అయితే దేముణ్ణి గూడా మీరే మోసుకోండి.

౨. బోయ:—అయ్యా ప్రసాదమే మైల పడుతుందా? చలవచప్రం మేము మోస్తుంటే దేముడు గూడ మైలపడతాడా?

౩. బోయ:—బాబూ! మంచిధర్మంచెప్పారు. చాప వేసేందుకు మేము, ప్రహరీలోపల అంతా ఊడ్చేందుకు మేము, చలవచప్రం మోసేందుకు మేము. ఇలా యిక్కట్రలు పట్టుకునేందుకు మేము.

౪. బోయ:—ప్రసాదం తినేందుకుమాత్రం శివబత్తులురా, శివబత్తులు. చాకిరీచేసేందుకు మనమున్నా ఆరగించేందుకు అయ్యలున్నా.

౧. శై:—ఓరే బోయల్లారా! నోటికి వచ్చినట్లెల్లా మాట్లాడకండి.

బోయి:—ఏంసేస్తావయ్యా మాట్టాడితే.

౨. శై:—(కత్తిదూసి) మెడ నరుకుతాను. కాలబెట్టి నేలరాస్తాను.

3. బోయ:—ఆ. ఈయేసాలన్నీ సాగవయ్యోయి. బామ్మర్లనుకుంటున్నా వేమిటి; కత్తిచూపించి బెదిరించేందుకు? వాటేసుకొని యెత్తి గోడవతల యిసిరేస్తాను.

౨. శై:—ఒరే! మీకూమాకూ తగాదా యెందుకు? మీకు శివప్రసాదం పెట్టకూడదని బసవడిఆజ్ఞ అయింది. మీరు గింజుకు చచ్చినా పెట్టేదిలేదు.

3. శై:— పోయి దిక్కున్నచోట చెప్పుకోండి.

౧. బోయ:—దేశం ముండేలటం లేదయ్యోయి. మేంపోయి రాజుగారితో చెప్పుకుంటాం. చండేసరుడినాటి నుండి శివప్రసాదం మాకు వస్తోంది. చండేస్సరుడు మాకు సంపాదించిపెట్టాడయ్యా! ఇవాళ కాదంటానికి నువ్వెవ్వరు? మీద కలియబడి లాక్కుంటాం.

౨. శై:—కలియబడరా యేంజరుగుతుందో చెబుతాను.

(నలుగురుశైవులూ హరహరమహదేవ అంటారు.)

౧. శై:—ఇదిగో మేంపోయి శివప్రసాదం పళ్లెం చుట్టూ నిలుచుంటున్నాం. ఎవడు వస్తాడో రండి పుచ్చెగరేస్తాం.

౧. బోయ:—ఒరేయి! సంపేస్తారురా! ఒకళ్లా, యిద్దరా? వేలకొద్దీ ఉన్నార్రా ముండాకొడుకులు! మనం వాళ్లతో నెగ్గలేముగాని పోయి రాజుగారితో చెప్పుకుందాం పదండి.

౨. బోయ:—రాజుగారు బసవన్న పక్షమేరా. మన మొఱ్ఱ వింటాడా?

3. బోయ:—వినకపోతే రాజేమిటోయి.

౪. బోయ:—ఇదిగోరా, దేవిడీ ముందరికి వచ్చాం:

౧. బోయ:—రాజుగారి దర్శనం అవుతుందా మనకు.

౨. బోయ:—రాజుగారు ప్రతివాడికీ దర్శనమిస్తాడుకదరా.

దౌవారికుడు:—(ప్రవేశించి) ఎవరు మీరు? మీకేమి కావలెను?

అందఱు:—బాబోయి! మాకు రాజుగారిదర్శనం కావాలి.

దౌవా:—మీ పని యేమో చెప్పవలయును.

౧. బోయ:—శివబత్తు లందరూ మమ్మల్ని అన్యాయం చేస్తున్నారు. మాకు శివప్రసాదం యివ్వమంటున్నారు.

దౌవా:—అల్లరి చెయ్యకుండా ఉండండి. పోయి ప్రభువుగారితో చెప్పివస్తాను.

(నిష్క్రమించును.)

౧. బోయ:—ఒరేయి, చూశావా! ఎంత మంచివాడో?

౨. బోయ:—ఈయన మంచితనం యేముందిరా? రాజుగారిఆజ్ఞ అట్లావుందికాబోలు. ఎవరొచ్చినా దర్శనం కావలసిందే.

3. బోయ:—మాట్లాడకండి. జాగర్తగా ఉండండి.

(తరువాత బిజ్జలుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—మీ రెవరురా?

౧. బోయ:—అయ్యా! మేము గొల్లబోయలం. దేవళంలో చాకిరీ చేసేవాళ్లం బాబూ!

౨. బోయ:—దొరా! మే మీశైవులతో బతకలేకండావున్నాము. బాబూ! ఇదేంమతాలో శ్రీకంఠశివులట, గౌర్నాధ శివులట, లోకైకశివులట; త్రిలోచనశివులట.

3. బోయ:—శాశ్వతశివులట, గణేశ్వరశివులట; ఇంకెన్నెన్నో పేరు లున్నాయి.

౧. బోయ:—మహారాజా! బసవయ్యా తోయపు భక్తుల్నిచూచి, వీళ్లందరూ, తాముకూడా లింగవంతులమంటున్నారు.

౨. బోయ:—ప్రసాదం వాళ్లే తింటున్నారు. మా కేమీ పెట్టటంలేదు.

బిజ్జ:—మొట్టమొదటినుండి ప్రసాదము మీదే కదా!

౧. బోయ:—ప్రభో! మాదే, మాదే. పూర్వం ఎప్పుడో మాగొల్లకుర్రాడొక్కడు పశువుల్ని కాయడానికి వెళ్లాడు. ఆరోజున శివరాత్రి అవడం మూలంగా అక్కడే ఆయన యిసుకతో లింగం చేసి ఆలింగంమీద పాలు పితుకుతూ అభిషేకం చేస్తున్నాడు. ఇంతలో తండ్రి వచ్చి పాలన్నీ నేలపాలు చేస్తున్నావురా అని యిసుకలింగాన్ని కాలితో తన్నాడు. వాడు తండ్రి అని చూడక దేవుణ్ణి తన్నుతావా అని తండ్రికాళ్లు నరికాడు. ఆకుర్రాడే చండీశ్వరుఁ డయ్యాడు. ఆయనే మొదట మాకు ప్రసాదం యిచ్చాడు. అప్పటినుంచీ వంశపరంపరగా మేం అనుభవిస్తున్నాము.

౨. బోయ:—దొరా! ఇట్టాజరుగుతోంటే యీవూళ్లో వీరమాహేశ్వరులంతా పోగై యిప్పుడు మాప్రసాదం మాకు చెల్లనివ్వమంటున్నారు.

3. బోయ:—దొరా! బసవయ్య యేంయంత్రాలు పన్నాడో. ఇప్పుడు వాళ్లందరూ మాతో కజ్జాలు పెట్టుకున్నారు.

౪. బో:—మారాజా! మాప్రసాదం మాకు చెల్లింపించితే చెల్లింపించండి. లేకపోతే మీవాకిట్లో గుండాలు తవ్వించుకొని కాలిపోతాం ప్రభూ!

బిజ్జ:—ఎవడురా అక్కడ?

దౌవా:—ఆజ్ఞ.

బిజ్జ:—నీవు పోయి బసవేశ్వరుని బిలుచుకొని రమ్ము.

(దౌవారికుడు నిష్క్రమించును.)

౧. బోయ:—మహారాజా! బసవయ్య యేవో తంత్రాలు చెబుతాడు, తంత్రాలు చేస్తాడు మీరు రక్షించాలి.

౨. బోయ:—దొరా! ఇదిపోతే ఒకపూట మా కూడు పోతుంది. మేమందరం రాత్రిపూట గుళ్లో ప్రసాదంతోటే బతుకుతున్నాం. పగటికూటికి కూలీనాలీ చేసుకుంటాం. రాత్రిపూటకి దోసెడుదోసెడు ప్రసాదం తెచ్చుకుతిని యిన్నినీళ్లు కడుపులో పోసుకుని బతుకుతున్నాం.

(బసవేశ్వరుడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—బోయలను ద్రోసివేయుట యేమిటి? ప్రసాదము మీరు కుడుచుట యేమిటి? ఇది న్యాదిమార్గమా? బలిమియా? వాండ్రు పేదలు. వాండ్ర నోటికుం దరికూడు తీసివేయఁగూడదు. బసవేశ్వరా! మీశైవుల మూలమున రోజు కొక్కతగవుగానున్నది. ఇది యన్యాయము. వారిప్రసాదము వారి కిప్పింపవలయును.

బస:—మహారాజా! బోయలకుబ్రసాద మిచ్చుట యున్నది. చండీశున కభవుడొసంగిన తెఱఁగు మీరెఱుఁగుదురుకదా! కాని బాణలింగములందు స్ఫటికలింగములందు బ్రాణలింగములందుఁ బౌష్యరాగాది లింగమ్ములందును బ్రసాదము లేదు. శివున కాగమోక్తముగ నిచ్చినప్రసాదము భవులు ధరించినను జూచినను నరకాగ్నిశిఖల ద్రుగ్గుదురని శ్రుతు లున్నవి. ఓరీ! బోయలారా!

శ్రీగురుకరుణానురాగప్రసాద మాగమవిధ్యుక్తమగు ప్రసాదమ్ము
సుప్రసన్నానందశుద్ధప్రసాద మప్రతర్క్యాది లింగప్రసాదమ్ము
పరమపవిత్రసంపత్ప్రసాదమ్ము స్థిరభవరోగాపధీ ప్రసాదమ్ము
గరళకంధరుకృపాకలితప్రసాద మరుదగు సంగమేశ్వరుప్రసాదమ్ము
మలదేహులకు మీకుఁ దలమె భోగింప మలహరుభక్తులయిలుపుట్టువృత్తి.

లింగప్రసాదము సామాన్యమానవులు భుజింపలేరు. అది వారియిండ్లను దేహములను గాల్చును. కానలేరుగాక భవులకు లింగప్రసాదలబ్ధి యెట్లు?

౧. బోయ:— వారాణసి, గయ, కేదారములందు, ద్రాక్షారామశ్రీశైలములందు, సేతువునందు, నివన్నియు నాగమస్థానములే. మాకక్కడ శివప్రసాదములు చెల్లుతున్నవి. మీరిక్కడ యెట్లాచెల్లనీయరు? మాప్రాణాలైనా వదిలిపెడతాముగాని, మామడికూటివృత్తి వదిలిపెట్టము.

బస:—[నవ్వి] ఓరీ! గాలి కాకులు రాలునుగాని గుట్టలు రాలవు. బెండ్లు తేలునుగాని గుండ్లు తేలవు. మేము ప్రసాద మీయ మనఁగా హరిబ్రహ్మాదులకుఁ గొలఁది కాదు; మీకొలఁదియా! తొలఁగిపొండు, తొలఁగిపొండు. ఇదివఱ కెన్నడైన శైవులయిండ్ల మీరు ప్రసాదము పుచ్చుకొనిరేనిఁ దెలుపుఁడు, శైవులైనను వీరమాహే

శ్వరాచారులైనను ప్రాణలింగప్రసాదము మీకిచ్చెద రురా? అదియంతయు నెందులకు. శ్రీమన్మహేశ్వరునకుఁ బాలచంద్రప్రభాభాసురాంకునకుఁ గాలకాలునకు నీల కంఠునకు సర్పకుండలునకు మాసంగమేశ్వరునకు నేఁడు కాలకూటాదులు సమర్పించెదను. మీకుఁ బ్రసాద మిప్పింతును రండు. మీరురా కాలకూట మారగించు వారు? ఇంకఁ జాలునుగాని తొలఁగిపొండు.

౧. బోయ:—ఓహో! బసవయ్యా! మమ్మల్నం దరినీ ఒక్కసారి చంపటాని కుపాయ మాలోచించావే. మేలుమేలు బసవయ్యా, మేలుమేలు. మాచేత శృంగినీ, కాలకూటాన్నీ తినిపిద్దామనుకున్నావా?

౨. బోయ:— బతికుంటే బలుసాకు తినవచ్చు. చచ్చి కాలకూట మెవరుతింటారు. ఈబసవయ్యతోడి వాదము దొడ్డరా, దొడ్డ.

3. బోయ:—ఉల్లిపాయలాగఁ బోయిబడిగంటఁ జచ్చినయెలుకల్లే కొల్లకుబోయి పైఁజీరకోలుపోయినట్లు మనపని అట్లాఅవుతుంది. బసవనమంత్రి యెట్లాటివా డనుకుంటున్నావు. పగవారిబిడ్డల నవ్వుతూ చంపేవాడు.

౪. బోయ:— అయ్యా, మేమూ వెఱ్ఱివాళ్లము కాదు. మీశివభక్తులంతా కాలకూటం ముందర ఆర గిస్తే తరువాత మేమూ ఆరగిస్తాం.

మేలిప్రసాదంబు మ్రింగ మీపాలు, కాలకూ టమ్ము మ్రింగగ మాదుపాలు. బసవా! బసవా! విసము శివునిప్రసాద మని యెట్లాయిస్తావు? ఆకాలకూటమును శివుడికి నైవేద్యంపెట్టి మీరు తినండి. మీరుచావకుంటే ఆప్రసాదం మీరే పుచ్చుకోండి బాబూ! మా కక్క ర్లేదు.

బస:—అయినచో వాగ్వాదములేక పొండు.

౧. బోయ:—అయ్యా! మీరు విషంపుచ్చుకుం టేకదా మావాదం పోయేది.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! ఏమందువు?

బస:—మహారాజా! విషములన్నియుఁ దెప్పించి సిద్ధముగా నుంచుఁడు. నేనొక్కఁడనే త్రావను. శివభక్తు లందఱచేతఁ ద్రాగించెదను.

బిజ్జ:—ఓరీ బోయలారా! మీరు పోయి కాల కూటము, శృంగీ, వత్సనాభీ, హాలాహలము మొదలైన విషములన్నియుఁ దెచ్చి పొడిచేసి నూరించి సిద్ధముగా నుండుఁడు. మేము వచ్చుచున్నాము.

(బోయలు నిష్క్రమింతురు)

బస:—మహారాజా! నేను పోయి శివభక్తులంద ఱను దేవదేవుని గుడియొద్దకుఁ దెత్తును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—అయ్యో! కాలకూటమే త్రావుదురా? బసవఁడు త్రాగఁగలఁడేమో! శివభక్తులందఱు నెట్లు త్రాగఁగలరు. విషము త్రాగి యఱిగించుకొందురో, యందఱును జత్తురో!

జగదేవుడు:—(ప్రవేశించి) మహారాజా! అంగ ళ్లలో విషములన్నియు నమ్ముడుపోవుచున్నవి.

బిజ్జ:—బోయలకు శివభక్తులకుఁ గలహము ప్రాప్తించినది. త్రిపురాంతకభట్టు (ప్రవేశించి)మహారాజా! విషము శివభక్తులందఱచేతఁ ద్రాగింపుఁడు. బసవయ్య చేతమాత్రము వలదు.

బిజ్జ:—త్రాగినచో బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే త్రాగవలయును. తక్కినవా రెల్లరు త్రాగరాదు.

త్రిపు: చచ్చినచో బసవేశ్వరుఁడే చావవల యును. తక్కినవారు బ్రతికియుండవలయు.

బిజ్జ:—భట్టారకా! అట్లుకాదు. అందఱును బ్రతి కియుండవలయును.

త్రిపు:—కాలకూటము త్రాగినచో బసవేశ్వరుఁ డు మరణించునుగదా!

బిజ్జ:—బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే మరణింపఁడు. తక్కినవారందఱు మరణింతురు.

జగ:—మన మింక దేవళము నొద్దకుఁ బోవల యును.

(అందఱును లేచి పరిక్రమింతురు.)

(తెరయెత్తఁగా నాలయము, బోయలు, శివభక్తులుఁ గనిపింతురు.)

బిజ్జ:—గరళము సిద్ధమైనదా?

జగ:—అయ్యా! ఈగాలి తాకి నాకు దిమ్మెక్కి పోవుచున్నది. మన మింక దూరముగా నుండవలయును.

౧. బోయ:—మహారాజా! ఆ విషపుగాలి తాకి మాప్రాణాలు తల్లడిల్లి పోతున్నవి.

౨. బోయ:—ఆ బిందెలు పడమటిగోడ ప్రహరీ యొద్దఁ బెట్టినారు. పైని నాలుగుపక్షు లెగురుచు నా విస పుగాలి తగిలి క్రిందఁబడి చచ్చినవి.

బిజ్జ:—విస మెవ్వరు సిద్ధపఱచిరి?

౧. బో:—శైవభక్తులే సిద్ధపఱచారు. గంగాళ ములనిండా డోగిసాలనిండా, బిందెలనిండా, శృంగీ, కాల కూటం, వత్సనాభీ తెచ్చినూరి గరగడం చేశారు. పసిడి కొప్పెరల్లో నింపుకొన్నారు.

బస:—[ప్రవేశించి] మడివాలు మాచయ్యగారూ, నమస్కారము. శూలదబ్రహ్మయ్యగారూ, జోహారు. కరహాళమల్లయ్యగారూ, నాజోతలు. నిజలింగచిక్కయ్య గారూ, నాప్రణామములు. దమ్మదబ్రహ్మయ్యగారూ, నాప్రణతులు. మహాభక్తులందఱకూ బసవఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

అయ్యా! భగవంతునకు నైవేద్యము జరిగినదా?

మడివాలుమాచయ్య:— బసవా! జరిగినది. ఇంక భక్తులందఱూ బంతులుతీర్చి కూర్చోడమే కొఱత.

బస:—మీరందరూ కూర్చోండి. నేను వడ్డిస్తాను.

(శివభక్తులందఱూ బంతులుగాఁ గూర్చుందురు.)

జగ:—మహారాజా! కొప్పెరలు తీయించినట్లున్నారు. ఇక్కడ నిలుచుండలేకున్నాను.

బిజ్జ:—జగదేవా! శివభక్తులందఱు విసమారగించుచుండగా మనము దానివాసనకైన నాగలేమా?

బస:—భక్తులందఱూ! కాలకూట మారగింపవలయును. బోయలారా! ఇది కాలకూటమగునో కాదో వచ్చి చూచుకొనుఁడు.

బోయలు:—కాలకూటమే, కాలకూటమే. మే మిక్కడి గాలికే తాళుకోలేకుండా ఉన్నాం.

బస:—ఇంక మీబుడిబుళ్లు పనికిరావు. మేము చూశాము, చూడలేదు; విన్నాము, వినలేదు; ఉన్నాము లేము; అనుమాటలు పనికిరావు. సర్వలోకములకును శివుఁడే కర్త. ఆయనయే యద్వితీయుఁడు. పరమేశుభక్తులే పరమపావనులు. వారే ప్రసాదయోగ్యులు. ఇది కాదను ద్రోహులమీఁదఁ గత్తికట్టాను. కాలకూటాగ్నితో గెలుస్తాను, శపిస్తాను; సందుసందులలో నలికిస్తాను. వారినందఱ నధోగతికి పంపిస్తాను. భక్తులారా! బంతులు తీర్చి కూర్చుండుఁడు. గలెంతలతో, కోఱలతో, గర్పరాలతో, ముంతలతో యిట్లా నా కందించండి. (వడ్డించుచు) చిక్కయ్యా! చిందకుండఁ ద్రాగుము. సంగయ్యా, వస్తున్నాను సందడిచెయ్యకు. తెస్తానుండవయ్యా త్రిపురారీ. నీకుఁజాలులే సిరాళదేవయ్యా. చాలునా, యింకా తేనా శంకరయ్యా. అంతరుచిగానుందిటయ్యా పురాతయ్యా. వద్దంటావు న్యాయమా? ఇంక కొంచెం వడ్డించుకో పర్వతదేవా. శివభక్తులారా! కోరలు, కర్పరములు తొందర తొందరగా తేవాలి. మీసాలుసర్దుకో మిండసంగయ్య. ఇంకొకకుడికెఁడు తెత్తునా గొల్లవరాయ, మాచయ్యా, స్త్రీలబంతులు తొందరపడుచున్నట్లున్నవే. అంతమూర్ఖత్వ మెందుకే ముదునూరిదాసి. గొగ్గవ్వా, గుడ్డలదేవి, మీ రాబంతులలో వడ్డించండి. అమ్మవ్వా, దోసెఁడు పట్టుము. సకళవ్వా, గ్రుడ్లు మిటకరింపకుము. శోళసి బసవమ్మా, ఇంకఁ గొంచెము పుచ్చుకో. హల్లవ్వా, అంత హాబ యెందుకు? నెమ్మదిగా త్రాగు. పురాతవ్వా, నీవీ బంతిలో కూర్చో.

మాచయ్య:—అమ్మయ్య! కడుపు నిండింది!!

గుడ్డలదేవి:—ఒసేవు దుగ్గళా, ఒడ్డాణం సవిరించుకో.

బస:—బంతిలో పరాచకా లెందుకు? ఇంకఁ గొంచెం తేనా? ఏమి త్రేచుచున్నావోయి భోగయ్యా! మాచయ్యా, మన యేనుఁగులను గుఱ్ఱములను దెప్పింపుము. వానికి గూడ శివప్రసాదం పోయించాలి. చౌదంతిని, పంచాస్యబలుని, విద్రావణుని, దంతభగ్నుని మొదలైన గుఱ్ఱములను తెప్పించి వానికిఁగూడ విషము పోయించుము.

(అంతట జయదుందుభులు మ్రోఁగును.)

బిజ్జలుఁడు (బసవేశ్వరునకు నమస్కరించి)

భవతాంచితదాత్ర పరమపవిత్ర శివగణస్తోత్ర విచిత్రచారిత్ర
ప్రోద్గతసూత్ర, మహోగ్రరుపత్ర సద్గుణైకచ్ఛత్ర జంగమక్షేత్ర
అతిదయామాత్ర దుఃఖాబ్ధివహిత్ర ప్రతివాదిజైత్ర సద్భక్తికళత్ర

బసవా! 'అరిర్మిత్రం, విషం పథ్య' మన్నమాట నీయందు నిజమైనది. బాపురే మా తండ్రి! బాపుగే మాయయ్య! నల్లవో బసవయ్యా! నల్ల నందీశ! గరళము మ్రింగుటకు భయపడి కాలకంఠుడు గళమునందే నిల్పుకొన్నాఁడు; దండనాయకుఁడు మ్రింగినాఁడు.

జగ:—అమృతముఁ ద్రావి దేవతలు నిద్రపోవుచున్నారు. విసము ద్రావి బసవఁడు మేలుకని యున్నాఁడు.

అభయమే బసవయ్య యతికృపాంభోధి,
యభయమే బసవయ్య యద్భుతచరిత.

త్రిపురాంతకభట్టు:—బసవా! నీ శివభక్తు లందఱుఁ గుశలమా? ఇందుకనియే దుర్జనులతోడి విరోధము మే లందురు.

జగ:—శమితవిషయోద్రిక్త షడ్వర్గ నిర్ముక్త సహజజంగమభక్త హారగణహితచ్ఛత్ర కలితకీర్తికళత్ర క్షురవిముఖనిజగాత్ర యక్షురస్తుతిపాత్ర శివకరజ బసవ దండనాథ నమస్తే.

బిజ్జ:—జయజయ బసవ! శ్రీ మన్మహావృషభేంద్రావతార! నిసహచితవీర మాహేశ్వరాచారసార! ప్రమథగణాలంకారా! జగత్త్రయాధార! దేవా! బసవా! జయశివరంజన, జయభవభంజన, జయకరుణాకర, జయసురభీకర, జయ గతదూషణ, జయ బుధభూషణ, జయగుణరాజిత, జయగణపూజిత జయజయ శ్రీ బసవ దండనాథ! నమస్తే.

జగ:—

శ్రీగురులింగతత్త్వరుఁ డశేషజగన్నిధి శుద్ధతత్త్వసం
యోగసుఖప్రపూర్తి వృషభోత్తమమూర్తి యుదాత్తకీర్తి ది
వ్యాగమమార్గవర్తి బసవయ్య కృపాంబుధి భక్తిసం
భోగములన్ బ్రసాదసుఖభోగములం గరుణించుఁగావుతన్.

కళిక:—

వెండియు త్రిభువననినుతిసమేతుఁడు
మండితసద్గుణమహిమోపేతుఁడు
గురువిరశివసమసుఖసంధానుఁడు
పరమపరాపర భరితజ్ఞానుఁడు
విదితానందాన్వితమనస్కుఁడు
సదమలవిపులవిశాలయశస్కుఁడు.

బిజ్జ:—

నీవు దయాపయోనిధివి నిన్ను నుతించిన గల్గు భక్తి నీ
చే వరవీరశైవరతి చేకుఱు నీకయి యిత్తు కబ్బముల్
నీవలనన్ గృతార్థత జనించును నీకు నమస్కరింతు నా
భావమునందు నుండి నను బాయకుమీ! బసవయ్య! వేఁడెదన్.

శివభక్తు లందఱు:—

అపిచ పురాతననూతన శివగణ పాదోదకపరిలసదభిషేకః
అపిచ విపల్లవపల్లవ జంగమలింగ సమర్చననిచిత వివేకః.

మడివాలుమాచయ్య:—

యస్సంగీతనిధి ర్వ్యమాహు రభవం యేనార్చితం నూన్యశం
యస్మై స్వస్తి యత స్తదీయ ముదభూత్ యద్వీరశైవవ్రతమ్,
యస్యాపాంగసహోదరీచ కరుణా యస్మిన్ మహత్త్వాదికం
స త్వం త్రీణి జగంతి పాహి బసవామాత్యైకచూడామణే.

జగ:—

సాక్షాచ్ఛ్రీవృషభాధిపాంశ బసవాధీశాయ తుభ్యంనమః.

ప్రభూ! ఈనాటినుండి నేను నీకు శిష్యుఁడను.

బిజ్జ:—బసవా! మన మిర్వురము రాజప్రాసాదముకడకుఁ బోవుదము.

(ఇద్దఱును బరిక్రమింతురు. తక్కిన యందఱు నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ:—బసవా! నీవు సాక్షాన్నందీశ్వరుఁడవు. నీ మాహాత్మ్యము కనుఁగొనుటకు నేనెంతవాఁడను. పంచభూతములు నీవే. శివుఁడవు నీవ. బసవఁడవు నీవ. బోయల కింకఁ బ్రసాదము లేదు. శివభక్తులకే ప్రసాదము.

బస:—మహారాజా! నీదయవలన శివభక్తులు ప్రకాశించుచున్నారు. శివభక్తులు నిర్భయులై నిటలనేత్రుని వడిదుడుకులు లేకుండ సమారాధించుటకు నీయవ్యాజకరుణ కారణము.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నారాజ్యమున శివభక్తుల కెదురు లేదు. నాసర్వసంపదలు మీశివభక్తులవి. ఏనుఁగులో, గుఱ్ఱములో, మాడలో, మాడువులో, వారి యిష్టము వచ్చినప్పు డిష్టమువచ్చినట్లు వాడుకొనవచ్చును.

బస:— మహారాజా! మీయౌదార్యమునకు మీ శివభక్తభక్తిపరాయణత్వమునకు నేను నీదాసుఁడనైనాను. నన్ను యథేచ్ఛముగా నీవుపయోగించుకొనవచ్చును.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నీమహత్తు సామాన్యమా?

తెరలుగాఁ దెరల నాతెఱగాలి యుష్మాని
యొడలించి ఝంఝు సృష్టింపఁగలవు
కొనగోరఁ జిదిమి శంభునిచేతిను మ్మొన
నాటినట్లుగ శత్రు నణుకఁగలవు
కనుబొమ్మ ముడివేసి కాలకూటము హాలహలము జృంభణముల నార్పఁగలవు.
కరుణఁ జూచి యపాంగకలితనీహారవా
హినితండములు ప్రవహింపఁగలవు.

ఒకటి నీచేతనై మఱియొకటి కాదొ
యొకఁడు నీపై ధరిత్రి నింకొకఁడు కావో
నీకరుణ గల్గెనేనిఁ దృణీకరింతు
నా త్తగర్వోన్మదుల మకుటాధిపతుల.

బస:—మహారాజా! కాలకూటము ద్రాగుట శివప్రసాదమగుటచేత. మేము శివభక్తుల మగుటచేత శివప్రసాదమనుభక్తితోఁ ద్రావితిమి. నాయొద్ద మహత్త్వ లుండి కాదు. మీరుగూడ శివభక్తులైనచో మీరు గూడఁ గాలకూట మారగించెడివారే. శివునకు నైవేద్యమిడిన కాలకూటమైనను శివభక్తు లారగింతురనుటకు, శివప్రసాదార్హత యితరులకు లేదనుటకుఁ గాలకూటము ద్రాగితిమి గాని యిది మహత్త్వ ప్రకటించుటకుఁ గాదు. ఇందుమహత్త్వమియును లేదు.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా, మీ రట్లే యందురు. శివభక్తులను రక్షించుటకు మీ రేపనియైనఁ జేసెదరు.

బస:—మహారాజా, శివభక్తుల నొక రేలరక్షింపవలయును? శివభక్తులే యందఱను రక్షింతురు. వారు శివునినైన రక్షింతురు.

బిజ్జ:—శివభక్తు లెవరినైన రక్షింతురు. నిజమే. మీరు శివభక్తాగ్రేసరులు.

బస:— మహారాజా! మడివాలు మాచయ్య, గొడగూచి, సంబినైనాఁ మొదలైన మహాభక్తుల ముందు నేనెంతవాఁడను? మీరిచ్చిన యమాత్యపదముచే శివభక్తులలో నధముఁడనైననే నధికుఁడనువలెఁ గన్పించుచున్నాను.

బిజ్జ: — బసవా! నాకుఁ గన్నుకప్పకుము.

కం. నిను నమ్మి సర్వవసుధా,
రుణి నేలఁగ నెంతు బసవరో! దయఁగనుమా
మనసున ననిచినభక్తిని,
చెనఁటిరైనఁగూడ వానిఁ జెఱుపరు భక్తుల్.

బస:—మహారాజా! తమరితో నిదివఱకే విన్నవించుకొంటిని. (నేను) శివభక్తుఁడ నగుటచేత యుద్ధములు గెల్పించుటయు రాజ్యముల నేలించుటయు శివభక్తివలనఁ జేయరానిపని యని.

కం. నా నీతిఖడ్గమున ధా
త్రీనాయక! సర్వరిపులఁ ద్రెంచెదఁ ద్రుంతుఁ
బ్రాణములు సమర్పించెద
కానీ మఱియొండు సేయఁగాదు నరేంద్రా!

బిజ్జ:—బసవా! నీ వింతకుచ్ఛితుఁడ వనుకో లేదు. కాలకూటవిషము పదివేలమందిచేతఁ ద్రావించిన నీ కేది చేతఁగాదు. కాలచుర్యులు సర్వధాత్రీమండలమున కేకచ్ఛత్రాధిపతులగుట నీకిష్టము లేదు కాఁబోలు. బిజ్జలునిచేతనైనచో సర్వధాత్రి యేలింపరాదు. ఈ రాజ్యమంతయు నీవే పట్టమ్ము కట్టుకొనుము. నీకుఁ గొడుకున్నాఁడు. వానిచేత నేలింపుము. బసవా! నీ కథయంతయు ద్రోణాచార్యునికథవలె నున్నది. ఆయనయు నిట్లే. సర్వధాత్రీతల మశ్వత్థామచేత నేలింపవలెనని దుర్యోధనుని యుద్ధములో మోసగించినాఁడు.

బస:—మహారాజా! నా యాథార్థ్యమును మీ రన్యథాభావించుచున్నారు.

బిజ్జ:—నీవు సత్యశీలుఁడ వందు రిదియేనా? నాతో నీ వబద్ధములు తప్ప మఱియొకటి చెప్పలేదు. జగదేవుఁడు నీమూలమున నోడిపోయినాఁడు. విసము ద్రాగినవాఁడవు, ద్రాగించినవాఁడవు. శత్రుసైన్యములు గెలువకుండఁ జేయలేవా? సర్వధారుణి నొక్క గొడుగు క్రిందికిఁ దేలేవా?

బస:—అది నిజముగా నాచేతఁ గాదు.

బిజ్జ:—నీచేతఁ గానిచో సరే, పొమ్ము. బసవా! నేను జైలపదేవుని సంహరించినట్లు నీవు నన్ను సంహరింపించుము. రాజ్య మంతయుఁ బట్టము గట్టించుకొమ్ము. బ్రాహ్మణసామ్రాజ్యము నిర్మింపుము. బసవా! వర్ణభేదములు లేవందువుకాని నీవు వీరశైవపుఁ దొడుగుతొడుగుకొనిన బ్రాహ్మణుఁడవు. కులభేదము లక్కఱ లేదనువారెల్లరు నింతే. వా రన్యప్రయోజనార్థులై యిట్టివేసములు వేయుదురు.

బస:—మహారాజా! వృథా, యీ కఠోరవాక్కు లెందులకు ? నీవు నా శక్తి సామర్థ్యము లెఱుఁగక నేను దేవుఁడనని పొరపడుచున్నావు.

బిజ్జ:—బసవా! నన్ను హత్యచేయించిన తరువాత నీ రాజ్యము నీవు పట్టము కట్టుకొమ్ము. నీకొడుకుచేత సర్వభారతక్షోణియు నేలింపుము. నే నీ సంగతి మరలఁ బ్రస్తావనచేయనులే.

(నిష్క్రమించును.)

బస:—శివా! శివ!

(తెర.)